

ПЕДАГОГІКА

УДК 373.1

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/33.215876>

Лариса КОЗІБРОДА,

orcid.org/0000-0001-8232-425X

*кандидат наук з фізичного виховання та спорту,
доцент кафедри фізичного виховання
Національного університету «Львівська політехніка»
(Львів, Україна) lora.kozibroda@gmail.com*

Наталія МУКАН,

orcid.org/0000-0003-4396-3408

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»
(Львів, Україна) nataliya.v.mukan@lpnu.ua*

МІЖНАРОДНІ ТЕНДЕНЦІЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

У статті виконано аналіз сучасних міжнародних тенденцій соціалізації осіб з особливими освітніми потребами в умовах академічного середовища загальноосвітньої школи. Висвітлено аспекти соціалізації дітей з особливими потребами в середовищі загальноосвітніх навчальних закладів, що відображені в наукових працях та дослідженнях українських науковців (В. Бондар, А. Колупаєва, Т. Євтухова, В. Ляшенко, І. Іванова, О. Столяренко, А. Шевчук, О. Савченко та ін.). Зокрема, розглянуто положення документів та рекомендаційних матеріалів міжнародних соціальних, культурних, освітніх організацій (ООН, ЮНЕСКО, РЄ та ін.), які відображають консенсус країн світу щодо навчання і виховання осіб з особливими освітніми потребами в межах їхніх національних освітніх систем, а також норми і стандарти державних освітніх політик зарубіжних країн щодо цього питання. Тож у процесі дослідження виокремлено та схарактеризовано низку загальних міжнародних тенденцій соціалізації осіб з особливими освітніми потребами в загальноосвітньому просторі. Відображено специфіку трансформації національної соціально-освітньої політики щодо осіб з особливими освітніми потребами у міжнародному освітньому просторі. Проаналізовано особливості реорганізації класичної системи спеціальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами. Охарактеризовано забезпечення співпраці громадських організацій, сім'ї та школи в питаннях освіти і виховання дітей з особливими освітніми потребами. Презентовано специфіку адаптації програмно-методичного забезпечення загальноосвітньої школи до особливих освітніх потреб учнів, а також виконано аналіз заходів, спрямованих на удосконалення професійної підготовки педагогічних кадрів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Визначено перспективи подальших розвідок, які вбачаємо в аналізі особливостей організації освіти школярів з особливими освітніми потребами в загальноосвітній школі зарубіжних країн.

Ключові слова: міжнародні тенденції соціалізації, діти з особливими освітніми потребами, система загальної шкільної освіти, загальноосвітня школа, інтеграція, соціалізація.

Larysa KOZIBRODA,

orcid.org/0000-0001-8232-425X

*Candidate of Physical Education and Sports,
Associate Professor at the Department of Physical Education
Lviv Polytechnic National University
(Lviv, Ukraine) lora.kozibroda@gmail.com*

Nataliya MUKAN,

orcid.org/0000-0003-4396-3408

*Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor at the Department of Pedagogy and Innovative Education
Lviv Polytechnic National University
(Lviv, Ukraine) nataliya.v.mukan@lpnu.ua*

INTERNATIOANL TRENDS OF PERSONS' WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS SOCIALIZATION IN PUBLIC SCHOOL

The article analyzes the current international trends of students' with special educational needs socialization in the academic environment of public schools. The authors presented the aspects of children's with special needs socialization in the environment of public schools, which are highlighted in scientific works and researches of Ukrainian scientists (V. Bondar, A. Kolupaeva, T. Yevtukhova, V. Lyashenko, I. Ivanova, O. Stolyarenko, A. Shevchuk, O. Savchenko and others). In particular, the theses of documents and recommendations of International social, cultural, educational organizations (UN, UNESCO, CoE, etc.), which reflect the consensus of the world on the education and upbringing of students with special educational needs within their national education systems, as well as norms and standards of state educational policies of foreign countries on this issue, are presented. Therefore, in the course of the research a number of general international tendencies of persons with special educational needs socialization in the general educational space are singled out and characterized. The specifics of the transformation of the national social and educational policy for people with special educational needs in the international educational space are reflected. The peculiarities of reorganization of the classical system of special education for children with special educational needs are analyzed. The ensuring of cooperation of public organizations, families and schools in education and upbringing of children with special educational needs is described. The specificity of adaptation of program and methodological support of public school to the special educational needs of students are presented, as well as the analysis of measures aimed at improving the professional training of teachers to work with children with special educational needs. The prospects for further reserach are determined, which we see in the analysis of the peculiarities of the organization of schoolchildren with special educational needs education in the public school of foreign countries.

Key words: international tendencies of socialisation, children with special educational needs, system of public schooling, public school, integration, socialization.

Постановка проблеми. Об'єктивні запити українського суспільства і держави щодо демократизації і гуманізації національної системи шкільництва актуалізують питання забезпечення повноцінної соціальної інтеграції та якісної освіти для кожного громадянина нашої країни, упередження будь-яких форм дискримінації за фізичними, культурними, етнічними, релігійними, соціальними, матеріальними тощо особливостями, ліквідацію обмежень доступу до освіти, лімітування освітніх можливостей, неоднаковості рівня і якості освітніх послуг та ін. З огляду на це перед українською системою освіти гостро постає проблема створення оптимальних умов для навчання, виховання і розвитку молодих поколінь на основі врахування широкого розмаїття індивідуальних особливостей, потреб та можливостей, інтегрування в єдиний загальноосвітній простір кожної дитини незалежно від її расової, релігійної, етнічної чи мовної належності, соціального походження, матеріального забезпечення, стану здоров'я, особливостей розвитку, особливих потреб і можливостей тощо.

Аналіз досліджень. Зважаючи на гостроту проблеми, українські науковці (В. Бондар, А. Колупаєва, Т. Євтухова, В. Ляшенко, І. Іванова, О. Столяренко, А. Шевчук, О. Савченко та ін.) протягом останнього десятиліття приділяють значну увагу питанням соціалізації дітей з особливими потребами в середовище загальноосвітніх навчальних закладів, їх соціалізації, реабілітації та адаптації до шкільних і суспільних норм. Водночас в умовах пошуку шляхів розв'язання окреслених

завдань актуальним видається також звернення до світового досвіду і здобутків у цій царині.

Мета статті – проаналізувати сучасні світові тенденції соціалізації осіб з особливими освітніми потребами в загальноосвітній школі.

Виклад основного матеріалу. Сучасна міжнародна освітня політика чітко декларує незворотність реалізації права кожного на освіту, активного впровадження антидискримінаційних заходів та забезпечення якісної освіти для всіх дітей відповідно до широкого кола їх освітніх потреб у загальній системі шкільництва. Вагомим здобутком міжнародної освітньо-політичної діяльності сьогодні є цілий комплекс декларацій, конвенцій, рекомендацій щодо стратегій реалізації задекларованого права на освіту для всіх незалежно від походження, особливостей розвитку, стану здоров'я і т. д., які виступають керівництвом до дії на національному та місцевому рівнях (Всемирная декларация об образовании для всех, 1990; Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти, 1960; Конвенція про права осіб з інвалідністю, 2006; Саламанська декларація про принципи, політику і практичну діяльність у сфері освіти осіб з особливими потребами, 1994). Їх положення задають загальні тенденції розбудови національних освітніх систем у більшості країн світу з метою забезпечення права кожного на освіту без дискримінації:

1. Трансформація національних соціально-освітніх політик щодо осіб з особливими освітніми потребами.

Сучасна соціальна політика багатьох країн світу – це передовсім результат зміни ціннісної орієнтації громадськості і держави в бік визнання абсолютної цінності кожного члена суспільства і максимальної реалізації можливостей кожного незалежно від його індивідуальних особливостей, обмежень, вад. Чітке твердження у суспільній свідомості значущості кожного для досягнення загального блага та безповоротна відмова від звичних соціальних стереотипів та упереджень щодо осіб з особливими потребами й обмеженими можливостями дали могутній поштовх переосмисленню їх значення для спільноти та перегляду стандартів їх соціальної підтримки.

У результаті теперішні соціальні стандарти і гарантії для людей з особливими потребами, порушеннями розвитку, вадами здоров'я на міжнародному рівні загалом та державному рівні більшості країн світу зокрема все частіше тяжіють не лише до соціальної підтримки, а до забезпечення умов для їх оптимальної інтеграції в усі сфери суспільного життя. Основу державної політики кожної розвинутої країни світу щодо соціального захисту осіб з обмеженими можливостями та особливим потребами сьогодні складає не соціальне забезпечення як пасивна функція соціального захисту, а гарантування для них у суспільстві належних умов і рівних можливостей для реалізації життєвих потреб і потенціалу (*Inklusive Bildung von Kindern und Jugendlichen mit Behinderungen in Schulen*, 2011; *Konzept Sonderpädagogik*, 2017; *Nationaler Aktionsplan Behinderung 2012–2020*, 2012).

Така зміна пріоритетів висуває на передній план проблему якісної освіти цієї категорії людей як ключової передумови їх особистісної, професійної самореалізації та повноцінної життєдіяльності як членів спільноти. Відповідно, стратегії освітньої політики більшості країн світу спрямовуються сьогодні на знищення будь-яких форм дискримінації осіб з особливими потребами, обмеженими можливостями, утвердження рівного ставлення щодо них, як і до усіх інших представників суспільства та водночас на створення належних умов для їх якісної освіти з огляду на ці специфічні потреби і можливості.

Інтеграція осіб з особливими освітніми потребами в рамках загальної системи освіти визнається сьогодні міжнародною спільнотою найбільш дієвим механізмом їх підготовки та адаптації до вимог і норм суспільного життя. Вхідження дитини з особливими освітніми потребами в середовище загальноосвітньої школи – найкращий спосіб для її повноцінної соціалізації, набуття досвіду інтеракції з соціальним оточен-

ням, що популяризується і пропагується рекомендаціями, деклараціями і т. д. міжнародних організацій і структур у сфері освіти. З огляду на це в багатьох країнах світу ведуться активні пошуки оптимальних шляхів реалізації цього підходу в національній системі освіти.

Безпосереднім втіленням вказаних ідей і стратегій соціально-освітньої політики зарубіжних країн стають численні державні концепції, національні плани, законодавчі акти щодо розвитку освіти осіб з особливим освітніми потребами в межах загальної освітньої системи. Їхні положення визначають напрями реформування національних систем загальної освіти для забезпечення рівного доступу до якісної освіти з урахуванням всього розмаїття особливих освітніх потреб та індивідуальних можливостей учнів в межах єдиного освітнього простору країни (*Inklusive Bildung von Kindern und Jugendlichen mit Behinderungen in Schulen*, 2011; *Konzept Sonderpädagogik*, 2017; *Nationaler Aktionsplan Behinderung 2012–2020*, 2012).

З огляду на таку спрямованість відповідні розробки і напрацювання зарубіжних країн стають своєрідною «точкою кристалізації» багатьох інноваційних процесів в освіті осіб з обмеженими можливостями, специфічними освітніми потребами, які сприяють кардинальним змінам усієї системи шкільництва загалом, переоцінці її принципів і пріоритетів, трансформації її функцій і завдань і т. д. Ліквідація будь-яких форм дискримінації в освіті, визнання цінності кожної дитини незалежно від її можливостей і досягнень, забезпечення рівних прав і можливостей щодо освіти, загальність здобуття освіти дітьми з особливим потребами та без них визначаються документами провідних країн світу неухильним переліком завдань на шляху подальшого поступу національної школи.

2. Реорганізація класичної системи спеціальної освіти для дітей з особливим освітніми потребами.

Докорінні зміни в концептуальній, нормативній базі освіти переважної більшості зарубіжних країн, спрямовані на реалізацію нової гуманістичної і демократичної за характером ідеологічної суспільно-освітньої парадигми з метою долання усталених соціальних стереотипів, медичних і дефектологічних рудиментів щодо освіти осіб з особливими потребами, зумовлюють поступове переформатування системи спеціальної освіти, що століттями слугувала чи не єдиною можливою формою забезпечення їх навчання і виховання у загальноосвітньому масштабі.

Безперечними перевагами і здобутками системи спеціальної освіти є насамперед гарантування особливих умов для навчання, виховання і розвитку осіб з обмеженими можливостями й специфічними потребами, зокрема матеріально-технічного забезпечення, наявність висококваліфікованих педагогів відповідного профілю, розробленість спеціальних освітніх програм, організованість психологічного, медичного тощо супроводу і т. д., створення яких на певному етапі розвитку зарубіжних держав було можливим лише у форматі окремої спеціалізованої освітньої структури. Утім, очевидними для суспільства й урядів країн зарубіжжя є і суттєві прогалини та недоліки традиційної системи спеціальної освіти для осіб з особливими потребами, особливо її сегрегаційний характер, що суперечить постулатам сучасної антидискримінаційної політики (Inklusive Bildung von Kindern und Jugendlichen mit Behinderungen in Schulen, 2011; Konzept Sonderpädagogik, 2017; Nationaler Aktionsplan Behinderung 2012–2020, 2012).

Тож сьогодні в переважній більшості країн світу спостерігаємо рішучу відмову суспільства і влади від звичного інерційного функціонування системи спеціальної освіти в традиційному річищі понять, підходів до навчання і виховання дітей особливим освітніми потребами як пасивних об'єктів психологічних, педагогічних, корекційно-терапевтичних тощо впливів, абсолютизації їх дефектів і недооцінки можливостей на користь активізації інтеграції загальної і спеціальної освіти, поступового переходу від відповідних сегрегаційних освітніх практик до інтегрованих, інклюзивних.

Забезпечення якісної освіти дітей з особливими освітніми потребами в межах єдиної загальної системи шкільництва – перший крок на шляху від класичної системи спеціальної освіти в бік системи загальної освіти для всіх, що пропагує відмінності між людьми як цінність та акцептує кожного учня незалежно від специфічних можливостей і потреб як повноправного учасника навчального процесу. Інтеграцію дітей з особливим освітніми потребами в єдиний соціоосвітній простір можна розглядати сьогодні як закономірний етап розвитку національної системи освіти в будь-якій цивілізованій країні світу, як нагальне соціальне замовлення зрілого суспільства, що досягло високого рівня духовно-морального, культурного, правового розвитку (Inklusive Bildung von Kindern und Jugendlichen mit Behinderungen in Schulen, 2011; Konzept Sonderpädagogik, 2017; Nationaler Aktionsplan Behinderung 2012–2020, 2012).

Широкий діапазон особливих освітніх потреб дітей, спектр їхніх відмінностей, порушень, обмежень – від тимчасових і відносно легких до комплексних і складних – на сьогодні все ще унеможлиблює абсолютну ліквідацію системи спеціальної освіти у більшості країн світу. У зв'язку із цим реформи цієї ланки системи освіти спрямовуються переважно на її трансформацію у систему комплексної спеціалізованої допомоги і підтримки осіб з особливими потребами з суттєвим оновленням, розширенням її функцій, як-от психолого-педагогічний супровід, соціально-педагогічний патронат, корекційно-розвивальна підтримка, реабілітаційна допомога (соціальна, медична, оздоровча і т. д.), професійна консультаційна допомога педагогам загальноосвітніх шкіл, сім'ям тощо. Такий підхід до реорганізації системи спеціальної освіти, з одного боку, сприяє збереженню традиційних, перевірених багатолітнім досвідом форм і способів допомоги особам з особливими освітніми потребами, а з іншого – посилює її інноваційну спрямованість на масштабні актуальні виклики у сфері соціальної підтримки та освіти цієї категорії населення. Він не передбачає протиставлення систем загальної та спеціальної освіти, а забезпечує їх наближення, руйнування меж між ними задля реалізації права кожної дитини на освіту в загальноосвітній школі та на отримання необхідної спеціалізованої допомоги і підтримки відповідно до її особливих освітніх потреб.

3. Забезпечення співпраці громадських структур, сім'ї, школи в питаннях освіти і виховання дітей з особливими освітніми потребами.

Ключем до успіху на шляху інтеграції осіб з особливими освітніми потребами в єдиний освітній простір в різних країнах світу визначається насамперед забезпечення тісної взаємодії громадськості, сім'ї та школи. Залучення громадськості до розв'язання проблеми освіти і виховання дітей з особливими потребами – своєрідний показник важливості її важливості для суспільства і урядів зарубіжних країн. Світова практика показує, що ініціативи включення дітей з особливим потребами в освітній процес навчальних закладів загального типу нерідко є результатом зусиль громадських об'єднань, що відстоюють права та інтереси людей з обмеженими можливостями, вадами розвитку, професійних спільнот, що надають послуги у галузі реабілітації та освіти неповносправних осіб, приватних освітніх закладів, що функціонують в експериментальному і проектному режимах тощо.

Форми участі громадськості в забезпеченні освіти дітей з особливим освітніми потребами в межах загальної системи шкільництва у зарубіжних країнах сьогодні активно урізноманітнюються. Зарубіжні громадські структури все частіше переймають функцію просвіти та інформування широких суспільних мас, сімей з дітьми з особливим потребами, шкільних спільнот щодо можливостей і перспектив навчання цієї категорії учнів у межах загальноосвітніх установ, проведення громадських кампаній, спрямованих на формування позитивного, толерантного ставлення суспільства до дітей з обмеженими можливостями, порушеннями здоров'я, вадами розвитку і т. д., сприяють залученню додаткових засобів для забезпечення навчання і виховання дітей цієї категорії в межах традиційного шкільного освітнього середовища (Inklusive Bildung von Kindern und Jugendlichen mit Behinderungen in Schulen, 2011; Konzept Sonderpädagogik, 2017; Nationaler Aktionsplan Behinderung 2012–2020, 2012).

Запорукою успішної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в середовище загальноосвітньої школи у зарубіжних країнах проголошується тісна взаємодія громадських організацій та освітніх інститутів із їх родинним оточенням. Ключовими напрямками цієї співпраці визначаються оптимізація відносин сімей з дітьми з особливим потребами та соціуму, забезпечення їх професійного психолого-педагогічного супроводу, консультаційна підтримка щодо проблем дитини в межах психолого-медико-педагогічного консиліуму, їх залучення в освітній процес, до розробки навчальних і корекційно-розвивальних програм і т. д. Уся ця робота загалом спрямовується на упередження будь-яких виявів розгубленості чи безпорадності батьків щодо виховання дитини з особливим освітніми потребами.

Вагоме значення надається налагодженню співпраці та координації зусиль загальноосвітніх установ та закладів спеціалізованої допомоги і підтримки в питаннях організації освіти осіб з особливим потребами, адже повноцінна інтеграція цієї категорії дітей в традиційне шкільне середовище вважається у зарубіжних країнах можливою лише за наявності спеціального психолого-педагогічного супроводу. Скоординована діяльність цих інститутів щодо проблеми освіти дітей з особливими потребами забезпечує чітке розуміння освітніх потреб кожної дитини, виявлення її специфічних індивідуальних проблем, визначення оптимальних способів корекції недоліків і вад, оптимізацію процесів навчання і виховання. Узгоджена взаємодія є ключовою передумою

успішної соціальної та освітньої інтеграції дітей з особливим освітніми потребами.

Тож забезпечення повноцінної інтеграції осіб з особливими освітніми потребами, обмеженими можливостями, вадами здоров'я і розвитку в рамках загальної системи освіти розглядається в зарубіжних країнах як комплексна, багатоаспектна проблема, розв'язання неможливе без залучення зусиль як державних структур, так і приватних ініціатив. Відтак вибудовування системи продуктивної систематичної взаємодії і співпраці всіх суб'єктів освіти осіб з особливими освітніми потребами, зокрема громадських організацій, сім'ї, загальноосвітніх шкіл, інститутів спеціалізованої підтримки і допомоги тощо, визначається важливим кроком на шляху реалізації цієї проблеми (Inklusive Bildung von Kindern und Jugendlichen mit Behinderungen in Schulen, 2011; Konzept Sonderpädagogik, 2017; Nationaler Aktionsplan Behinderung 2012–2020, 2012).

4. Адаптація програмно-методичного забезпечення загальноосвітньої школи до особливих освітніх потреб учнів.

Взятий розвиненими країнами курс на інтеграцію систем загальної та спеціальної освіти спричинив переосмислення усталених, складених протягом десятиліть уявлень щодо завдань сучасної школи. Реалізація антидискримінаційних та антисегрегаційних прагнень у питаннях соціальної та освітньої інтеграції осіб з особливими освітніми потребами зумовлює зміну цільових пріоритетів освіти загалом. Її ключова мета – забезпечення кожній дитині, незважаючи на наявні фізичні, інтелектуальні, соціальні, емоційні, мовні чи інші особливості, можливості включення в загальний, єдиний, цілісний процес навчання і виховання (розвитку і соціалізації) з метою нівеляції ризиків її сегрегації та ізоляції та перспективою повноцінної самореалізації в особистісному, професійному, суспільному житті. Така постановка цілей сучасного шкільництва – показова ознака розвитку системи освіти кожної цивілізованої країни світу.

Світова освітня практика доводить, що інтеграція осіб з особливим освітніми потребами в єдиний, загальний освітній простір, незважаючи на усі труднощі, поступово стає реальністю. У розвинених країнах світу незалежно від соціального стану, фізичних і розумових здібностей правильно організований педагогічний процес в умовах загальноосвітньої школи дає кожній дитині змогу задовольнити потребу в отриманні освіти відповідно до її індивідуальних можливостей. Правильна організація – це насамперед побудова

освітнього процесу з опорою на індивідуальні і вікові психофізіологічні особливостей учнів та створення спеціальних умов навчання і виховання відповідно до їх специфічних освітніх потреб і можливостей (Inklusive Bildung von Kindern und Jugendlichen mit Behinderungen in Schulen, 2011; Konzept Sonderpädagogik, 2017; Nationaler Aktionsplan Behinderung 2012–2020, 2012).

Тож створення всеосяжних умов для навчання і виховання дітей з особливими потребами в загальноосвітній школі визначається ключовим завданням на шляху реалізації їх права на освіту в зарубіжній педагогічній практиці. Інтеграція учнів з особливими освітніми потребами в середовище загальноосвітньої школи передбачає застосування особливих технологій і компонентів роботи школи, спрямованих на залучення усіх учнів до спільної навчально-пізнавальної діяльності, спільного шкільного життя на основі взаємної поваги, довіри, позитивних взаємин. Вона вимагає організації поліваріантного, динамічного, гнучкого освітнього процесу, адаптованого до всього розмаїття специфічних потреб та можливостей школярів. Втілення в реальність таких умов, доводить досвід зарубіжних країн, можливе лише на базі адаптованих програм і планів загальної шкільної освіти при одночасному забезпеченні корекційної спрямованості педагогічного процесу.

Сучасна світова освітня практика засвідчує активну роботу щодо розробки на базі основної загальноосвітньої програми адаптованих освітніх програм для кожної дитини відповідно до її специфічних можливостей і потреб. Структуру таких програм складають, як правило, три ключові компоненти: освітній, що регламентує зміст та обсяги інформації для засвоєння в рамках шкільних навчальних дисциплін; виховний, що встановлює напрями і форми виховної роботи в урочний і позаурочний час; корекційний, що визначає специфіку, методи, прийоми компенсації порушень. Вихідним моментом проектування цих компонентів є результати комплексної діагностики учнів з особливими освітніми потребами.

Адаптація навчальних планів і програм загальноосвітньої школи до особливих освітніх потреб учнів дає змогу структурувати і систематизувати процеси їх навчання, виховання та розвитку, сфокусувати навчально-виховну та корекційну роботу на їхніх специфічних особливостях і можливостях, спрогнозувати очікувані результати та промоніторити їхню ефективність. Запорукою успіху в адаптації програмно-методичного забезпечення загальноосвітньої школи до особливих освітніх потреб школярів з огляду на зарубіжний досвід

можна вважати злагоджену співпрацю держаних структур, громадських об'єднань, науково-педагогічної, освітянської спільноти тощо, в основі якої – широкий і відкритий діалог, масштабні теоретичні й емпіричні дослідження, спільний пошук ефективних рішень (Inklusive Bildung von Kindern und Jugendlichen mit Behinderungen in Schulen, 2011; Konzept Sonderpädagogik, 2017; Nationaler Aktionsplan Behinderung 2012–2020, 2012).

5. Удосконалення професійної підготовки педагогічних кадрів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Соціальна та освітня інтеграція учнів з особливими потребами в межах загальноосвітньої школи висуває специфічні вимоги до професійної компетентності педагогів. Проблема неготовності (професійної, психологічної, методичної тощо) учителів загальноосвітньої школи до педагогічної діяльності з дітьми з особливими освітніми потребами, нестача професійних компетенцій та наявність психологічні бар'єрів і професійних стереотипів не є рідкістю багатьох країнах світу, що зумовлює посилену увагу до питань модернізації системи педагогічної освіти крізь призму таких проблем.

Реформи педагогічної освіти в країнах зарубіжжя спрямовані сьогодні передовсім на підготовку висококваліфікованих педагогічних кадрів, які усвідомлюють соціальну значимість своєї професії, володіють високою мотивацією до виконання професійних обов'язків, обізнані з розмаїттям специфічних освітніх потреб учнів та шляхами їх задоволення, здатними до конструктивної педагогічної взаємодії з усіма суб'єктами освітнього процесу. Основний пріоритет сучасної педагогічної освіти у планетарному масштабі – це підготовка до педагогічної діяльності з учнями з різними освітніми можливостями і потребами та врахування цього різноманіття в педагогічному підході до кожного учня.

Зарубіжний досвід розв'язання окреслених проблем передбачає модернізацію програм професійної підготовки вчителів на основі включення курсів із спеціальної психології, спеціальної педагогіки, корекційної педагогіки тощо, що забезпечують освоєння підходів до організації педагогічної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Такі комбіновані програми педагогічної освіти забезпечують систематичний, цілеспрямований процес формування готовності педагогів до виконання комплексних професійних завдань та обов'язків відповідно до реалій і вимог сучасної школи (Inklusive Bildung von Kindern und Jugendlichen mit Behinderungen in Schulen,

2011; Konzept Sonderpädagogik, 2017; Nationaler Aktionsplan Behinderung 2012–2020, 2012).

Світова практика також доводить ефективність впровадження окремих спеціальних програм для професійної підготовки педагогічних кадрів до роботи з дітьми з особливими потребами. Мета таких вузькопрофільних програм, здебільшого магістерських, полягає в поглибленні і розширенні професійної підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів для роботи з особами з обмеженими можливостями, порушеннями розвитку, особливими потребами та освоєнні широкого діапазону видів і форм діяльності в загальноосвітніх, соціально-педагогічних, реабілітаційних тощо системах.

З метою забезпечення підготовки вчительських кадрів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в межах зарубіжних систем педагогічної освіти пропонується також широкий спектр курсів додаткової, післядипломної підготовки, що докладно знайомлять педагогів із специфікою освіти осіб з особливими потребами, її нормативною базою, новітніми тенденціями в цій сфері, детально розкривають закономірності та особливості розвитку цієї категорії учнів, сприяють освоєнню ефективних технологій навчання, виховання і розвитку дітей з специфічними можливостями, способів взаємодії з батьками та іншими фахівцями. Тематика курсів сфокусована на проблемні питання, типові труднощі, що виникають у процесі педагогічної діяльності з учнями з особливими освітніми потребами.

Тож модернізація систем педагогічної освіти в зарубіжних країнах спрямовується сьогодні на пошуки оптимальних шляхів забезпечення якісної підготовки педагогічних кадрів до всього спектру професійних завдань та обов'язків відповідно до сучасних реалій освітньої сфери, динамічних вимог суспільства щодо навчання

і виховання дітей і молоді, ключових орієнтирів державної соціально-освітньої політики, серед яких соціалізація та інтеграція осіб з особливими освітніми потребами, обмеженими можливостями, вадами розвитку і т. д. в межах єдиного соціо-освітнього простору займає пріоритетне місце (Inklusive Bildung von Kindern und Jugendlichen mit Behinderungen in Schulen, 2011; Konzept Sonderpädagogik, 2017; Nationaler Aktionsplan Behinderung 2012–2020, 2012).

Висновки. Підводячи підсумки розгляду світових тенденцій соціалізації осіб з особливими освітніми потребами в загальноосвітній школі, можемо констатувати її зумовленість соціально-політичними змінами, антидискримінаційними суспільними рухами і трансформаціями традиційних поглядів на освіту дітей з особливими освітніми потребами. Ґрунтуючись на міжнародних розробках щодо реалізації права кожного на освіту без дискримінації, цей соціально значимий процес інтеграції усіх дітей, незалежно від специфіки їх освітніх потреб та можливостей в межах єдиного соціо-освітнього простору, передбачає масштабні перетворення в національних системах шкільництва, серед них: вдосконалення нормативно-правової бази, реорганізація класичних систем спеціальної освіти, взаємодія громадських структур, сім'ї, школи в питаннях освіти і виховання дітей із специфічними потребами і можливостями, адаптація усіх аспектів і компонентів освітнього процесу загальноосвітньої школи до особливих потреб учнів, забезпечення професійної підготовки педагогів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього закладу тощо.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо в аналізі особливостей організації освіти школярів з особливими освітніми потребами в загальноосвітній школі зарубіжних країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Всемирная декларация об образовании для всех. 1990. URL : https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/pdf/jomtien.pdf (дата звернення: 02.09.2020).
2. Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти. 1960. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_174#Text (дата звернення: 02.09.2020).
3. Конвенція про права осіб з інвалідністю. 2006. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення: 2.09.2020).
4. Саламанська декларація про принципи, політику і практичну діяльність у сфері освіти осіб з особливими потребами. 1994. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#Text (дата звернення: 2.09.2020).
5. Inklusive Bildung von Kindern und Jugendlichen mit Behinderungen in Schulen (Beschluss der Kultusministerkonferenz vom 20.10.2011). 2011. URL : http://www.kmk.org/fileadmin/Dateien/veroeffentlichungen_beschluesse/2011/2011_10_20-Inklusive-Bildung.pdf (дата звернення: 07.09.2020).
6. Konzept Sonderpädagogik. 2017. URL : <https://szh.ch/themen-der-heil-und-sonderpaedagogik/recht-und-finanzierung/kantonalekonzepte> (дата звернення: 07.09.2020).
7. Nationaler Aktionsplan Behinderung 2012–2020. 2012. URL : <https://www.sozialministerium.at/Themen/Soziales/Menschen-mit-Behinderungen/Nationaler-Aktionsplan-Behinderung.html> (дата звернення: 07.09.2020).

REFERENCES

1. Vsemirnaia deklaraciia ob obrazovanii dlia vsekh. 1990. [World Declaration on Education for All]. Retrieved from: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/pdf/jomtien.pdf [in Russian]
2. Konvenciia pro borotbu z dyskryminaciiu v galuzi osvity. 1960. [Convention against Discrimination in Education]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_174#Text [in Ukrainian]
3. Konvenciia pro prava osib z invalidnistyu. 2006. [Convention on the Rights of Persons with Disabilities]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995g71#Text> [in Ukrainian]
4. Salamanska deklaratsiia ta ramky dii shchodo osvity osib z osoblyvymy potrebnamy. 1994. [Salamanca Declaration and Action for the Education of Individuals with Special Needs]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#Text [in Ukrainian]
5. Inklusive Bildung von Kindern und Jugendlichen mit Behinderungen in Schulen (Beschluss der Kultusministerkonferenz vom 20.10.2011). 2011. [Inclusive education of children and young people with disabilities in schools. (Decision of the Conference of the Ministers of Education and Cultural Affairs of October 20, 2011)]. Retrieved from: http://www.kmk.org/fileadmin/Dateien/veroeffentlichungen_beschluesse/2011/2011_10_20-Inklusive-Bildung.pdf [in German]
6. Konzept Sonderpädagogik. 2017. [Special Education Concept]. Retrieved from: <https://szh.ch/themen-der-heil-und-sonderpaedagogik/recht-und-finanzierung/kantonalekonzepte> [in German]
7. Nationaler Aktionsplan Behinderung 2012–2020. 2012. [National Action Plan. Disability 2012–2020.]. Retrieved from: <https://www.sozialministerium.at/Themen/Soziales/Menschen-mit-Behinderungen/Nationaler-Aktionsplan-Behinderung.html> [in German]